

Ruilverkavelingsgebied 'Beltrum I en II'

Infoblad bij deel excursie EO Wijerspijs 2022

Roy Oostendorp, adviseur erfgoed Gelders Genootschap

14 november 2022

Ruilverkaveling 1950-1959

Het plan voor de ruilverkaveling van Beltrum I in de Achterhoek uit 1950 liep vooruit op de Ruilverkavelingswet van 1954. Er was namelijk een landschapsplan opgesteld, een instrument dat pas met die wet verplicht zou worden. Het project diende diverse doelen, zowel agrarisch als maatschappelijk. Zo werd ernaar gestreefd om de voornaamste karakteristieken van het bestaande landschap herkenbaar te houden. Voor die tijd een nieuwe werkwijze.

Bij de ruilverkaveling vond schaalvergroting plaats. Toch behield Beltrum een tamelijk intiem karakter dankzij herstel en behoud van beplanting langs de vaak gekromde wegen en bij bestaande boerderijen.

Daarnaast was de herontwikkeling van Beltrum I een van de eerste streekverbeteringen in Nederland met als doel om maatschappelijke achterstanden te bestrijden, door middel van educatie, het inrichten van modelkeukens en stalsystemen en de 'opvoeding' en ontwikkeling van de agrarische bevolking.

De ontwerper van het plan, Harry de Vroome van Staatsbosbeheer, nam de bestaande landschappelijke structuur als uitgangspunt. Die structuur bestond uit vier deelgebieden met hun eigen kenmerken, namelijk de Beltrumer es, het kampenlandschap, de jonge heideontginningen en het beekdal van de Slinge.

Het plan van De Vroome bestond naast de ruilverkaveling ook uit een beplantingsplan dat voorzag in het 'aankleden' van het landschap, met enkelzijdige beplanting langs de openbare wegen, inspeland op het eigen karakter van de deelgebieden. De bestaande boerderijen werden gemoderniseerd. Ook kwamen er agrarische bedrijven bij: relatief kleinschalig en met veel diversiteit aan bebouwing.

Deze modernisering kon ook bestaan uit het toevoegen van een apart woongedeelte met tussenlid, waarbij de bestaande boerderij werd aangepast door het woongedeelte toe te voegen aan de stal. Een soort hybride wederopbouwboerderij.

In 2015 heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed dit gebied aangeduid als één van de dertig wederopbouwgebieden van nationaal belang.

Lees meer op: <https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2015/01/01/beltrum-een-wederopbouwgebied-van-nationaal-belang-nr-26>

Landschapsherstel gemeente Berkelland

Bermenproject

Een kleine vijf jaar geleden is Berkelland begonnen met het bermproject. Daar waar gemeentelijke bermen door derden oneigenlijk in gebruik zijn genomen, wil de gemeente deze eigendom weer inzetten tbv landschapsherstel. Op basis van een vergelijking met de AAN kaart (Agrarisch Areaal Nederland) en de gemeentelijke eigendommenkaart, bleek dat meer dan 150 hectare gemeentegrond was toegevoegd aan de landbouw.

Inmiddels is met het totale bermproject circa 40 kilometer lengte met een gemiddelde breedte van 3 meter (12 hectare!) aan bermen weer in eigen gebruik genomen en aangewend om de biodiversiteit in het landelijk gebied te verhogen. Een ongelofelijke 'boost' voor de biodiversiteit,

maar ook voor de landschapsbeleving, cultuurhistorie, recreatie en toerisme, klimaatdoelstellingen, vestigingsklimaat en het groene imago van de gemeente.

<https://www.vee-en-gewas.nl/artikel/407481-berkelland-herstelt-30-kilometer-bermgrens/>

<https://www.tubantia.nl/achterhoek/meer-bomen-nu-berkelland-is-gemeente-die-het-meeste-werk-maakt-van-de-bermen~a290df93/>

<https://www.natuurenmilieugelderland.nl/bermbeheer>

- Toelichting bij stopplek hoek Mentingsweg/Abbinksweg door de gemeente:

"In het veld is nu prachtig te zien, zowel in de richting van de zandweg, maar ook kijkend over de karakteristieke verharding met roodgebakken klinkers van de Abbinksweg, hoe snel er positieve resultaten worden geboekt op meerdere beleidsvelden. Twee jaar geleden zijn hier de bermen uitgezet.

Omdat er nu niet meer tot aan de (zand)weg wordt 'geboert' zijn er verbindende groene landschapsstructuren ontstaan waar tal van organismen (insecten, kleine zoogdieren, vogels) baat bij hebben en gebruik van maken als verbinding tussen anders geïsoleerd liggende groene eilandjes.

Langs de Abbinksweg is een lijnvormige groenstructuur aangeplant. Langs de zandweg wordt door maaien en afvoeren gestreefd naar een kruidenrijke ontwikkeling. Tussen de grassen bevinden zich inmiddels al vele rozetvormende kruiden wat een signaal is dat de ontwikkeling snel de goede kant op gaat.

De biodiversiteit is langs zandwegen 48% hoger dan langs asfaltwegen. En er komen 68% meer individuen van diersoorten voor dan langs asfaltwegen. In 2021, een jaar nadat de palen gezet, is er in de uitgezette berm al weer een koppeltje patrijzen waargenomen, nadat ze lang waren verdwenen."

Figuur 1: hoek Mentingsweg/Abbinksweg in 2019

Figuur 2: dezelfde locatie in het voorjaar van 2022

- *Toelichting bij stopplek in het dorp*

Wederopbouwdorp Beltrum

Tot de Tweede Wereldoorlog was hier nog geen sprake van een grote kern. Een kerk, een klooster, enkele boerderijen een winkel en een school.

Met de ruilverkaveling ontstond er geleidelijk aan ook een echte dorpskern met steeds meer voorzieningen. Horeca, winkels, meerdere scholen en kleinschalige uitbreidingswijken. Beltrum groeide uit tot het grootste dorp van de kleine kernen van Berkelland met een huidig inwoneraantal van ruim 2.800 (inclusief buitengebied). In het dorp en in het buitengebied is daarvan betrekkelijk veel wederopbouwarchitectuur terug te vinden.

Woningbouw in de kern

In verband met de te verwachten demografische ontwikkelingen werd de toevoeging van nieuwe woningen door de gemeente in 2010 sterk afgeremd en zelfs stopgezet.

Beltrum wilde aantoonbaar maken dat er voldoende jongeren in Beltrum willen blijven en dat er daarom weer woningen gebouwd zouden moeten worden. Inmiddels is er op de locaties ABCTA en de Jenaplanschool nieuw gebouwd.

<https://www.gld.nl/nieuws/2125472/voor-iedereen-een-woning-in-beltrum?r=achterhoek>

<https://www.gelderlander.nl/berkelland/beltrum-houdt-de-huizen-voor-zichzelf-woning-niet-voor-de-hoogste-prijs-verkocht-maar-aan-dorpsgenoten~ac71ac02/>

Bomenbeleid

In de tuin van de kerk staat deze enorme tamme kastanje uit 1853. Deze boom staat op de gemeentelijke bijzondere bomenlijst en behoort tot de 15 mooiste bomen van Gelderland.

Het behoud van houtopstanden op deze bijzondere bomenlijst prevaleert boven ruimtelijke ontwikkelingen. Kap van dergelijke bomen en houtopstanden vindt alleen plaats als de boom of houtopstand dood is of wanneer veiligheid in het geding komt.

https://www.monumentaltrees.com/nl/nld/gelderland/berkelland/17465_pleinvoorderkkerk/

<https://www.bomenstichting.nl/monumentale-bomen/bomen-van-de-ereklasse/15-bijzondere-bomen-in-gelderland.html>

Landschappelijke verevening/inpassing

De eis of voorwaarde bij medewerking aan een ruimtelijke ontwikkeling is een investering in landschappelijke kwaliteit die sterk bijdraagt aan verhoging van landschapswaarden en landschapsidentiteit en biodiversiteit.

Die ontwikkeling kan variëren van een herbestemming, sloop van VAB, boerderijsplitsing of een rood-voor-rood-initiatief. Per initiatief wordt gekeken op welk vlak er winst voor het landschap kan worden gerealiseerd.

- *toelichting bij stopplek Severtweg 6 door de gemeente:*

"Hier zijn knotwilgen langs de sloot aangeplant en een houtsingel haaks hierop liggend op een kavelgrens. Deze maatregelen horen bij een bestemmingsplanwijziging waarmee er een kinderdagverblijf (bij de naastliggende boerderij) gerealiseerd kon worden. Als voorwaarde is opgenomen dat er een landschappelijke inpassing / verevening moest worden gerealiseerd. In het anders hoofdzakelijk lege landschap zijn nu weer streekeigen landschapselementen (knotbomen langs de watergang en een houtsingel op de kavelgrens) aanwezig waar tal van organismen gebruik van maken."

Figuur 3: Knotwilgen haaks op de Severtweg en op de achtergrond een nieuwe houtsingel

Subsidieregeling Landschap en Biodiversiteit

De gemeente Berkelland participeert al diverse jaren in deze subsidieregeling, die gericht is op verhoging van landschapswaarden en het wegwerken van achterstallig onderhoud aan bestaande landschapselementen (houtwallen, -singels, hakhout, poelen etc).

De gemeente Berkelland promoot waar mogelijk deze regeling, waarbij bij nieuwe aanleg 75% en bij achterstallig onderhoud 60% van de subsidiabele kosten wordt vergoed. Deze subsidie wordt verstrekt door gemeente, waarbij de provincie voor 50% cofinanciert.

In de afgelopen vier jaar zijn er met deze regeling landschapselementen aangelegd of verbeterd in circa 60 projecten. Hierbij is tussen de 4 tot 6 kilometer aan landschapselementen toegevoegd.

- *toelichting bij stopplek Veldkampswegdoor de gemeente:*

"Het was de wens van de eigenaren van Veldkampsweg om een streekeigen beplanting aan te leggen met een zo hoog mogelijke biodiversiteit. Hier is gekozen voor een struweel bestaande uit inheems materiaal, bestaande uit verschillende soorten welke veelal een bloem en besdracht hebben. De aanplant ontwikkelt zich op deze plek fantastisch en geeft het landschap weer wat beslotenheid terug.

Conclusie

Als een gemeente echt werk wil maken van het buitengebied en wil werken aan cultuurhistorie, landschapsidentiteit en biodiversiteit en dergelijke, dan is 'aanleg door subsidie' vooral een kers op de taart, maar worden pas echt grote stappen gezet wanneer er actief gehandhaafd wordt zoals in het bermenproject. Sprekend voorbeeld: De oppervlakte bij de gesubsidieerde aanleg (4 tot 6 kilometer) staat in schril contrast wanneer dit wordt afgezet tegen de oppervlakte van het 'bermenproject' waar het gaat over bijna 40 strekkende kilometer.

Meer informatie bij de gemeente Berkelland:

- Heleen Huiskamp, programmamanager duurzaamheid & energie en vitaal platteland
- Randolph Knippenberg, adviseur groen, natuur en landschap

www.gemeenteberkelland.nl